

Борян Янев. *Образните сравнения с антропоцентричен характер в българския и английския език (изследване и речник).* Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2013, 367 с.

До появата на рецензираната книга авторът ѝ Борян Янев ни е познат преди всичко с изследвания предимно в областта на ономастиката. Завършек и обобщение на този етап от неговите научни търсения е книгата *Система на личните имена в българския и немския език* (Пловдив, 2009), оригинално и солидно съпоставително изследване на личноименните системи в двата езика, което освен с теоретичните си постижения е ценно и като справочно помагало за имената в българския и немския по отношение на тяхната етимология и разпространение.

В основата на новата книга на Б. Янев е залегнал монографичният труд, с който авторът му се хабилитира много убедително като доцент по общо и сравнително езикознание през 2013 г. Това означава, че трудът бе подложен на подробно и сериозно обсъждане в научния колектив, в който авторът работи, което само по себе си е гаранция за качество. Струва ми се, че Б. Янев е успял максимално да се възползва от препоръките и бележките, направени по време на предварителните обсъждания.

Още от заглавието на рецензираната тук книга научаваме, че този път Б. Янев се насочва към изследване в областта на фразеологията и по-точно на сравненията; че фокусът е върху образността и върху антропоцентричния принцип в езика; че сравнението е съпоставително и визира българския и английския език.

Темата на този монографичен труд е сполучливо избрана. Авторът се заема с анализ на компаративните изрази в двата сравнявани езика. Двойката езици – родният ни български и широко разпространеният като международен език английски – е особено актуална за нашия контекст. В най-общ теоретичен план пък следва да се отбележи, че сравнението е неотменна съществена част от човешкото мислене. Без него е невъзможна категоризацията на заобикалящите ни предмети и явления. То е и в основата на метафората, която в последните няколко десетилетия привлича вниманието на лингвистите като езиков и мисловен механизъм. Всичко това обуславя когнитивния уклон на изследването. При един съпоставителен анализ естествена е и

връзката с лингвокултурологията с оглед на националноетническите сходства и различия, намерили отражение в езика и в картината за света, свързана с него. Образността в езиковия изказ е особено благодарно поле за изследване в лингвокултурологично отношение. Предвид на всичко това може да се заключи, че темата на рецензирания монографичен труд е значима, актуална и модерна.

Устойчивите сравнения са предмет на изучаване от страна на фразеологията като една нейна специфична ниша. Такива изследвания има за българския и за английския език поотделно, а понякога и в съпоставка. Б. Янев мотивира убедително нуждата от своето изследване, като изразява незадоволеността си от традиционните постижения на фразеологичната наука. Той се разграничава от тях както по подхода си, така и по самия предмет на изследването, което не се фокусира единствено върху устойчивите сравнения, а разглежда и оказионални изрази. Включването на нови употреби, характерни за разговорния спектър на езика, е едно от достойнствата на рецензирания труд. В това отношение той контрастира с неизбежното изоставане на фразеологичните речници от живия език, които в стремежа си към пълнота включват множество редки, остарели и диалектни употреби. Далеч сме от мисълта, че това традиционно богатство не трябва да бъде запазено и изследвано. Анкетите на Б. Янев сред носители на българския език от новите поколения обаче показват, че те не познават голяма част от традиционната фразеология. Б. Янев търси актуалност по отношение на езиковия материал, като изключва редките и вече забравени от новите поколения сравнения, а същевременно анализира многобройни изрази, извлечени от съвременни текстове. Изследването е базирано на обемист корпус от 6148 образни сравнения (2358 български и 3790 английски), който му осигурява представителност. Голяма част от сравненията са ексцерпирани от електронни източници, а други са регистрирани в съществуващите речници и в специализирани изследвания, посочени в библиографията. В селективния корпус, който представлява и словникът на речника, авторът включва компаративни изрази, които са забелязани повече от един път в ексцерпирания материал. Това се прави с цел да се избегнат примери, „които са единични случаи и представляват съвсем оказионални авторови хрумвания“. В същото време са изключени доста примери, „фигуриращи в специализирани изследвания по въпроса за сравненията в българския и английския език, които не са засечени в изследваните материали“ (с. 173) и които по преценка на автора са непознати за съвременното младо поколение.

Както личи и от заглавието на рецензираната книга, тя се състои от две части: теоретично-дескриптивно разработване на избраната тема и речник на образните сравнения с антропоцентричен характер в българския и английския език. Първата част на книгата, самото изследване, от своя страна би могло да се подраздели на теоретична част (уводът и първите пет глави, с. 5 – 71) и описателно-аналитична част (останалите осем глави, с. 72 – 172).

Теоретичната част на книгата започва с увод (с. 5 – 9), в който се прави кратко представяне на работата. Тук авторът заявява основните си теоретични позиции, съчетаващи духа на съвременното неохумболтианство и когнитивната лингвистика. Проличава и интересът му към начина, по който човекът присъства и е отразен в езика и по специално – в изразите за сравнение. Привеждат се доводи в подкрепа както на избора на темата и подхода към нея, така и на двойката анализирани езици. В края на увода се представя накратко и речниковата част на книгата.

В първите няколко глави Б. Янев повдига и разисква редица важни за изследването теоретични моменти. Сред тях е например противопоставянето устойчивост/оказионалност. Тук виждането на автора е, че това противопоставяне има относителен характер и че нещата са по-скоро въпрос на степен. Смятам, че тази позиция е защитена убедително. Тя е важна и по-отношение на обхвата на анализирания езиков материал. Друго интересно противопоставяне е това по линията на логичност/алогичност (оксиморонност, ироничност) на сравненията. И наистина, както показва анализираният материал, сред сравненията се отделя особена група, която изненадва със своята нелогичност, позволяваща постигането на специфичен стилистично-емотивен ефект. Посредством тези и други двудялби Б. Янев изгражда стройна система, която прилага последователно за класификацията на материала в дескриптивно-аналитичната част на монографията. В теоретичната част се повдига и въпросът за антропоцентризма и произтичащата от него аксиологичност. Отделя се внимание и на синтактичните модели на сравненията. Особено интересна е съпоставката между двата езика по отношение на валентността на даден признак/тема спрямо рематичната част на сравнението (това, с което се сравнява), съдържаща се в главата „За рематичната част и валентността“ (с. 56 – 71). Установяват се повече от двадесет области, от които се черпят сравнения в двата езика/двете култури (например фауна, митични създания, природни реалии, социално положение и професия и др.), както и относителният им дял и различните им реализации, представени в таблици, диаграми и в синтезирани изводи.

Разширявайки значително сферата на образните сравнения в спор с традиционния фразеологичен подход, Б. Янев си задава въпроса, къде всъщност е мястото за изследване на образните сравнения: във фразеологията или в когнитивната лингвистика, като застава категорично в полза на последната. Споделям по същество неговата позиция и избор на подход. Няма съмнение, че когнитивният подход е особено подходящ и плодотворен при изследването на избраната от автора тематика. Намирам обаче, че така зададен, въпросът не е формулиран съвсем коректно: когнитивният подход е приложим към всички езикови равнища и явления, включително и към фразеологията, така че въпросът не е или-или. А това дали образните сравнения са предмет на изследване от страна на фразеологията, е въпрос на очертаване на границите на самата фразеология, въпрос, който не е получил досега еднозначно решение.

От основната схема на сравнението „X е Adjective като Y“ и „X Verb като Y“ авторът изключва първата променлива X, обекта на сравнението, който му „се струва най-несъществен и има по-скоро характер на екзоелемент“ (с. 20). Действително в реалните езикови сравнения променливата X варира в най-висока степен и на нея може да се гледа като на празно място, което може да се запълни от множество елементи, единственото ограничение при които е това, че те трябва да са потенциални носители на признака, назован от прилагателното, или да извършват действието Verb. Приемам това ограничение за разумно, още повече че авторът се е нагърбил да изследва достатъчно обемист материал. В същото време погледът към съчетаемостта на същинското сравнение с един или друг обект на сравнение, т.е. поставянето на сравнението в реален контекст, също би могъл да допринесе нещо към пълната картина, макар да подозирам, че авторът не очаква големи изненади в тази посока.

В аналитично-дескриптивната част (глави 6 – 13, с. 72 – 172) Б. Янев изследва подробно и систематично сравненията в редица тематични области (психически качества, менталност в позитивен и негативен оценъчен план, външност, физически състояния и динамични качества, вербални дейности), всичките – отнасящи се до човека, в което се състои антропоцентричността, заявена в заглавието на работата. Специално място се отделя на сравненията, които почиват на образи, почерпани от животинския свят, в главата „Зооморфният код в българските и английските образни сравнения“ (с. 72 – 87). Тук анималистичните образи в двата езика са сумирани в подробни таблици, които показват съответствията и липсата на такива, както и наблюда-

ваните смислови различия. Навсякъде в описателно-аналитичните глави на книгата последователно се посочват случаите, общи за двата езика, и тези, характерни само за единия от тях. Резултатите са сумирани статистически и са прегледно показани в таблици и диаграми. В последната глава специално внимание се обръща на алогичните оксиморонни сравнения. На базата на съпоставката между двата езика се правят и интересни лингвокултурологични заключения.

В никакъв случай не трябва да се пренебрегва речниковата част на книгата (с. 173 – 345). Там е поместен целият корпус на изследването, класифициран и организиран въз основа на ясно заявени критерии. Както при всеки лексикографски справочник, за читателя е важно да разучи внимателно уводната му част, за да може пълноценно да се възползва от предложения материал. Първият класификационен критерий е според характера на признака/темата на сравнението – дали той е адективен, или глаголен (*X е като Adj Y* срещу *X Verb като Y*). Това разделя целия словник на две. В началото на всеки от двата дяла е поместен списък съответно на прилагателните (общо 171, от които 57 български) и на глаголите (общо 108, 48 български), които се явяват в сравненията. Вътре във всеки от двата раздела първо са дадени българските компаративни словосъчетания, следвани от подраздела на английските. Материалът е подреден по азбучен ред на прилагателно-глагола, изразяващ признака на сравнението. Всяка отделна речникова единица има свой номер, който идентифицира признака на сравнението и индивидуалната компаративна единица. Този номер позволява препратката от българската към английската част и обратно. Препратката се дава в квадратни скоби след речниковата единица. Възможностите се следните. Липсата на препратка показва липсата на съответствие между двата езика. Знакът за равенство означава наличие на съответствие, знакът за приблизителност – наличието на сходно, но неидентично сравнение в другия език. Обозначени със знак за неравенство са и всички оксиморонни сравнения. По този начин се вижда, че целият материал е предмет на междуезиково съпоставяне. В края на речниковата част са включени четири индекса, които са резултат от пресичането на признаците български/английски език и признак прилагателно/признак глагол. Чрез тези индекси ползващият речника може да тръгне от ремата на сравнението и да стигне до съответната компаративна единица. В индексите се съдържат всички думи, съществителни имена, назоваващи предмета, с който се сравнява. Индексите, както и цялата организация на речника улесняват търсенето на материала и навлизането в него от различни посоки и с различна цел.

В края на книгата е поместен и кратък текст на английски език, представящ изводите на автора от съпоставителното изследване на образните сравнения на тема външния вид на човека. Следва списък на цитираната литература от около петдесетина заглавия, преобладаващо на български и руски език. Поместен е и списък на ексцерпираниите електронни източници – сайтове и периодични издания, достъпни в интернет.

В този монографичен труд на Б. Янев проличава много добра запознатост със съществуващата специализирана литература по въпроса, най-вече българска и руска, вникване в идеите и методите на когнитивната лингвистика, умение за анализ на конкретен езиков материал, който в случая често сам по себе си е много любопитен и занимателен. Изложението е ясно и добре организирано. Текстът е чист и почти няма типографски грешки. Най-вероятно пуристично настроеният читател ще се понамръщи на думи като *перформация*, *когниция*, *екзистенция*, *компарира* (вм. *сравнява*), които се срещат тук-там из текста. Една малка част от тях наистина биха могли да се заменят с домашни думи, особено тези, които не са употребени строго терминологично, но повечето лингвисти, пишещи днес, си дават сметка за трудностите, които възникват при употребата или замяната на международно използваните термини. Не бих казал, че нашият автор прекалява с чуждиците, въпреки някои моментни увлечения. Несполучливо ми се вижда съчетанието *диахронна реалия* (с. 21 и другаде), което би могло да се замени с употребявания и от Б. Янев термин *историзъм*.

С оригиналността на поставянето на темата и очертаването на обхвата ѝ, с изработването на собствен аналитичен модел, с богатството на емпиричния материал, пълнотата и широтата на анализа и с постигнатите конкретни изводи и резултати новата книга на Борян Янев е безспорен успех за автора и представлява принос към изучаването на фразеологията, на образността в езика, към съпоставителното езикознание и лингвокултурологията. Много полезна е и речниковата част на книгата, която може да се ползва и като справочно пособие, и като богат материал, който може да се подлага на по-нататъшен анализ. Освен че има сериозни теоретични постижения, този труд може лесно да намери практическо приложение и в чуждоезиковото обучение, и в преводаческата практика.

Христо Стаменов